

RUSYA YAYILMACILIĞI VE BATI'NIN ÇARESİZLİĞİ

Ahmet YÜCEDAĞ

Konu

Rusya Yayılmacılığı ve Batı'nın Çaresizliği

Hazırlayan

Ahmet YÜCEDAĞ

Tashih ve Eklmeler

Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi

Kategori

Gündem Analiz

Web Sitesi

sdam.org.tr

SDAM, Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi

İstanbul 2022

Yayın Kurulu

Bu yayının hakları SDAM Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi'ne aittir. Bu yayın SDAM'ın izni olmaksızın yayınlanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

RUSYA YAYILMACILIĞI VE BATI'NIN ÇARESİZLİĞİ

GİRİŞ

Rusya, yüzyıllar boyu Moskova Knezliği olarak etkisiz bir devlet konumunda iken Rus Çarlığına dönüşmesi (1547) ve imparatorluk hâline gelmesiyle (1721) bölgede söz sahibi olmuş hem topraklarını hem de hinterlandını genişleterek bir dünya gücüne dönüşmüştür. Sovyetler Birliği (SSCB) süreci, Rusya'yı Asya ve Avrupa kıtalarının dışına taşımış; Sovyetlerin yıkılmasından sonra Rusya bir sarsıntı yaşamışsa da kendini yeniden toparlamış ve gerek bölge gerek dünya siyasetinde güçlü bir taraf olarak kendisini kabul ettirmiştir.

Rus Çarı I. Petro'nun (1725) hayalini süsleyen günümüz terimiyle Avrasyacılık diye adlandırılan politik yaklaşım, güncellenerek günümüzde Rusya tarafından hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu yaklaşım, Rusya'yı eski Sovyet Cumhuriyeti Ukrayna'nın aleyhine genişlemeye yönlendirirken onun diğer Sovyet Cumhuriyetleri üzerindeki etkisini artırmakta, bununla beraber sair Avrupa ve Asya ülkeleri ile de ilişkilerini etkilemektedir.

İstihbarat kökeninden gelen ve 1999 yılından bu yana başkanlık koltuğunda oturan Vladimir Putin'in Avrasyacı politikaları, Batının kâbusu olmuş durumdadır. Putin, Batı'nın ihtilafa düştüğü konuları profesyonelce kullanarak Rusya lehine dönüştürmektedir.

Analizimiz, Rusya'nın büyük genişleme siyaseti ve buna konjonktürel çıkarlar darlığında cevap veren Batı'nın Ukrayna politikasını değerlendirmektedir.

RUSYA'NIN SALDIRGANLIK POLİTİKASI

Çarlık Rusya'sı yüzyıllar boyu yönünü genellikle Güney'e ve Doğu'ya yöneltmiş ve başkalarına ait toprakları mütemadiyen işgal ederek genişlemiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanya'sının Rusya'yı işgal denemesi geri tepmiş ve Sovyet Rusya, 1948-1949 yıllarında Berlin'i kuşatmıştır. Avrupa, bu gerçek karşısında Rusya'nın Sovyetler Dönemi'nde de önemli bir tehdit olduğunun farkına varmış ama Rusya'yı durduramamıştır.

Rusya yaklaşık on yıl ara ile komşu ülkelerin egemenliğini tehdit ederek onların topraklarını işgal etmiş veya onları sürekli baskı altında tutmuştur.

- Macaristan İşgali (1945),
- Çekoslovakya müdahalesi (1968),
- Afganistan İşgali (1979),
- Azerbaycan ‘Kara Ocak Katliamı’ (1990),
- Çeçenistan savaşları ve işgali (1999),
- Gürcistan saldırısı (2008),
- 2014 yılında Ukrayna’da Kırım işgali, Donbass müdahalesi ve Ukrayna üzerinde Malezya uçağının Rus Tuğayları tarafından düşürülmesi,
- 10 yılı aşkın bir süredir Suriye savaşına müdahil olması.

Rusya, Çarlıktan Sovyetlere, Sovyetlerden Rusya Federasyonu’na sistemi değişse de taciz, baskı ve işgal politikasını hiç terk etmemiştir.

<https://www.aljazeera.com/news/2022/2/4/ukraine-crisis-who-are-the-russia-backed-separatists>

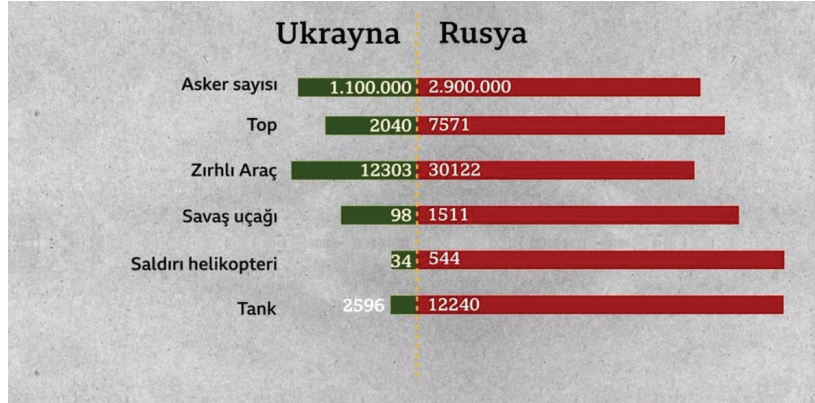
Çarlık Rusya’nın güç ve işgalle Sovyet Rusya’nın ideoloji, güç ve işgalle yaptıklarını günümüzde Putin; enerji bağımlılığı, ekonomik baskı, savunma işbirliği, terörle mücadele, Slav milliyetçiliği, Ortodoks mezhepçiliği gibi argümanlarla gerçekleştirmeye devam etmektedir. Ukrayna toprakları ise Rusya’nın en önemli hedefleri arasındadır.

Kırım, Sovyetlerin dağılmasından sonra Rusya’nın baskılarına rağmen Batı yanlısı bir siyaset izledi. Ukraynalıların Katolikliğe mensubiyetinin Rusya ile oluşturduğu derin ayrılık Ukrayna’nın Batı tarafından kabulünü kolaylaştırdı ve Ukrayna, Sovyetler sonrası dönemde bir NATO (North Atlantic Treaty Organization) adayı olarak belirdi.

Rusya, Ukrayna’nın NATO ile kurduğu yakınlığı kabullenmedi ve o ülkeye karşı düzenli olarak istikrarsızlaştırma, bölme ve ilhak programı izledi.

Kadim bir İslam coğrafyası olan Kırım, Osmanlı-Rus savaşlarının (1768-1774) neticesinde 1783’te Rus Çarlığı tarafından istila edildi. Sovyetlerin kurulmasından sonra bölgede bir Kırım Devleti kurulduysa da Sovyetler karşısında dayanamamış, Sovyetler sonrasında ise Kırım, Ukrayna’ya bırakılmıştır. Ama zamanla demografisi Ruslar lehine dönüştürülen Kırım, Şubat 2014’te Rusya tarafından ilhak edilmiştir.

Rusya, Kırım'ın ardından Doğu Ukrayna'nın Rus nüfus yoğunluğunun bulunduğu Donetsk ve Luhansk bölgelerine yönelmiştir.

<https://www.haberler.com/ukrayna-rusya-krizi-turk-siha-larinin-olasi-bir-14729948-haberi/>

Rusya, bölgedeki Rus nüfusun da çağrısı ve desteğiyle Donetsk ve Luhansk'ın (Donbass Bölgesi) tanınmasını isteyerek bu bölgeleri de iltihak etmek istemektedir. Donbass, Ukrayna için ekonomik değeri yüksek bir bölge özellikle enerji sıkıntısı yaşayan Avrupa için de durum farksız değil. Donbass'taki 100 milyon ton dolayındaki kömür rezervi ile ülke ihracatının ¼ karşılanıyor. Rusya ise bölgeyle olan tarihi bağlarını¹ ve bölgenin jeopolitik konumunu değerlendirmek istemektedir. Bunun gerçekleşmesi durumunda Azak Denizi'nde Rusya'nın tamamen kontrolü söz konusu olacaktır. Ukrayna'nın bunu engellemeye gücü yetmemekte; ülke, Rusya karşısında Batı'nın desteğine muhtaçtır.

<https://www.militarytimes.com/flashpoints/2021/12/08/russians-have-120000-troops-on-its-border-increased-intel-gathering-ukraine-ministry-says/>

¹ <https://www.dw.com/tr/donbas-neden-%C3%B6nemli/a-17568574>

AVRUPA’NIN RUSYA TAHRİKLERİNE SESSİZLİĞİ

Rusya, NATO’nun güvenlik adı ile genişlemesine aynı şekilde cevap vermektedir. NATO, Doğu’ya açıldıkça Rusya meydan okurcasına Batı’ya ve Güney’e açılmaktadır. Ukrayna, Rusya’ya karşı çaresizliğini NATO’ya üye olarak kapatmaya çalışmaktadır. Avrupa ise başta enerji bağımlılığından dolayı, Ukrayna’nın NATO üyeliğine soğuk bakmakta ve Rusya’nın ilerlemesine sessiz kalmaktadır.

Rusya, Ukrayna sonrasına hazırlık yapmaktadır özellikle Balkanlardaki Slav nüfusu kendi kontrolü altına almak istemektedir. Aynı zamanda Çin ve ABD’ye karşı Türki Cumhuriyetler üzerinde kontrolünü daha fazla arttırmak istemektedir. Enerjiyi bir yaptırım aracı kullanarak Avrupa ile uzun vadeli enerji anlaşmalarıyla lojistik bir avantaj kazanmaya çalışmaktadır. Avrupa’nın ayakta kalması için olmazsa olmaz enerji ihtiyacını Rusya etkili bir silah olarak kullanmaktadır. Özellikle Almanya ve Fransa’nın seslerinin kısık çıkması enerjiye olan ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Almanya, Kuzey Akım 2 projesini bitirdiği hâlde NATO baskısından dolayı projeyi askıya almak zorunda kalmışsa da Rusya’ya karşı yine kısık itiraz noktasında kalmaktadır. Bunun yanında Avrupa, Rusya’yı dengelemek ve uzun vadeli enerji anlaşmalarından kaçınmak için zayıf ve sürdürülemez politikalarla yeşil enerjiye geçmeyi planlamaktadır.

ANGLO-SAKSON’UN RUSYA DİRETMESİ

18. yüzyılda başlayan Birleşik Krallık (Büyük Britanya/İngiltere)-Rusya çekişmesi günümüzde tekrar kendini göstermektedir ve daha da ileriye gitmesi beklenmektedir. Birleşik Krallık, Rusya enerjisine alternatif aramaya çalışmaktadır. Birleşik Krallık için Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin LNG (Liquefied Natural Gas) gazının yanı sıra Azerbaycan, Türkmenistan, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz doğal gazı alternatif olarak duruyor. Fakat alternatiflerin enerji güvenliği sorunu söz konusudur. Ortadoğu enerjisi için Suriye’de Rusya’nın varlığı bir tehdit olarak bulunmakta, yine Türkmenistan doğal gazı Rusya ve İran’a takılmaktadır. Doğu Akdeniz EastMed projesi ise maliyet ve güvenlik engellerini aşmaktan uzak görünmektedir. Bu durum, Avrupa’yı Rusya’ya mahkûm etmektedir.

Birleşik Krallık, Rusya’ya karşı bir güvenlik şeridi oluşturmak amacıyla Ukrayna ve Polonya ile askeri ittifak kurmamaktadır.²Almanya ve Fransa’nın sessizliği İkinci Dünya Savaşı’ndan ders alan Polonya, Ukrayna ve Romanya’yı; İngiltere, Kanada ve ABD safına yanaştırmaktadır. Bu durum aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) içinde derin çatlakları kaçınılmaz kılmaktadır. Rusya tehdidinden dolayı ittifakın genişlemesi kaçınılmaz olacaktır. Bölge ülkelerinin yanı sıra Balkan ülkelerini de bu problemler beklemektedir. Bosna Hersek’te milliyetçi Sırp lider Milorad Dodik, Rusya tarafından desteklenmekte ve söz konusu şahıs, Dayton Antlaşması (1995) için; geçerliliğinin kalmadığını ifade edip kendi Sırp ordusunu kurmak istemektedir.³ Arnavutluk, Kosova, Karabağ için de benzer problemler söz konusudur. Rusya buralardaki problemleri sıcak tutmaya çalışmaktadır. Özellikle Balkan ülkeleri için Türkiye de masada yer edinmeye çalışmaktadır. Son zamanlarda Cumhurbaş-

² <https://www.gov.uk/government/news/joint-statement-by-the-united-kingdom-poland-and-ukraine-17-february-2022>

³ <https://www.dw.com/en/us-sanctions-bosnian-serb-leader-milorad-dodik-over-corruption/a-60342818>

kanının ve Genelkurmay başkanının Balkan ziyaretleri bu bağlamda dikkate değerdir. Bölgede ekonomik olarak sessiz bir şekilde ilerleyen diğer bir devlet ise Çin'dir. Rusya'nın yanında bu Uzak Asyalı gücün denkleme dâhil olmasıyla bölge siyaseti büyük bir değişim içerisine girme eğilimi göstermektedir.

DEĞERLENDİRME

Soğuk topraklara mahkûm olması ve sıcak denizlere hasret kalması Rusya'yı dış politikada her an saldırıya hazır bir devlet duruma getirmiştir. Rusya, tarih boyunca komşularına saldırmakla sürekli egemen devlet konumunu korumaya ve geliştirmeye çalışmaktadır. Ukrayna, Karadeniz'de hak sahibidir ve Azak Deniz'ine hâkimdir. Dolayısıyla Rusya'nın Avrupa pazarına ulaşması yolunda stratejik konumdadır.

Rusya için en önemli konu enerjidir. Enerjinin en büyük müşterisi ise Avrupa'dır. Rusya, ekonomiyi ayakta tutmak için enerjiyi satması gerekmektedir. Ama Avrupa'nın enerjiye duyduğu ihtiyaç, Rusya'nın enerji için müşteri bulmaya duyduğu ihtiyacın önündedir. Bundan dolayı Rusya, enerjiyi Avrupa'yı dize getirmek için bir silah olarak kullanmaktadır. Ona karşı Avrupa, enerji kıtlığı yaşamamak için Kırım'da olduğu gibi sessiz kalmaktadır. Avrupa sessiz kaldıkça Rusya saldırgan politikalarını genişletmektedir.

Rusya'nın gündemde tuttuğu diğer bir konu ise NATO'nun kendi hinterlandında güvenliğini tehdit edecek boyutta genişleme politikasıdır.

NATO, Rusya'dan dolayı fikir ayrılığı yaşamakta ve Ukrayna'nın NATO'ya kabulünde tereddüt göstermektedir. Ukrayna'nın NATO'ya girmesi durumunda birliğin antlaşma metninde ki 5. Maddeye⁴ dayanarak Kırım'ı tekrar istemeyi dile getirmesi Rusya'yı daha da saldırgan hâle getirecektir. Rusya'nın Donbass bölgesini Ukrayna'dan koparması hâlinde Karadeniz'de alan kazanmış olacak ve Balkanlar üzerinde baskısı daha da artacaktır.

ABD'nin kendi iç sorunları, ekonomik sıkıntılar ve Çin ile olan Soğuk Savaş misali rekabeti, onu Rusya'ya karşı pasif bırakmaktadır. ABD, askeri anlamda Rusya sınırında Orta ve Doğu Avrupa'da askeri varlığını arttırmaya çalışsa da Rusya ile Ukrayna arasında savaşa müdahil olma gibi bir durumdan uzak görünmektedir. İngiltere olaya daha ciddi bakan ülkeler arasında bulunmaktadır. Rusya'nın enerji kartına karşı İngiltere, kurduğu ve kuracağı ittifaklar ile jeopolitik dengeyi kurmaya çalışacaktır. Bu jeopolitik denge Rusya'yı durdurmak zorunda bırakır. Rusya'nın savaş bahanesi için yeteri kadar argümanı bulunmuyor. Donbass bölgesi Ukrayna'dan fiili olarak ayrılmış durumdadır ve bu durum; Rusya'nın müdahalesini anlamsızlaştırmaktadır.

Savaşın olması ya da olmaması durumunda kaybeden taraf Avrupa olacaktır. ABD de kendi payına düşeni alacaktır. Avrupa'da özellikle Fransa ve Almanya liderlik vasıflarını kaybedeceklerdir. Afrika'da üst üste darbe yiyen Fransa bir darbeyi de Avrupa'da yiyecektir.

Türkiye bölgede hem Rusya hem de Ukrayna ile ilişkileri sıcak olan bir ülke; Rusya'dan S-400 alırken Ukrayna'ya İHA-SİHA satmaktadır. Türkiye, Kırım'ın işgalini ha-

4 https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr

len tanımazken Karadeniz'e komşu olan bir ülkenin tehdit olarak daha yakına gelmesini ve güç gösterisi yapmasını büyük bir tehlike olarak görmektedir. Türkiye'nin Ukrayna ve Balkanlarda ciddi bir siyaset yürütmesi bölgenin istikrarı için elzemdir. Batı ve Rusya arasında ezilen sadece Ukrayna halkı olmayacağından özellikle Balkanlar da Rus tehdidinden zarar göreceğinden Türkiye, Balkanlardaki Müslüman toplum ve ülkelerle temasını arttırmalıdır.

Türkiye için Rusya-Çin; Avrupa-Anglosakson Dünya ittifakları arasında bir taraf seçmek yerine İslam dünyası ile alternatif bir blok oluşturmak her yanıyla daha kârlıdır. Türkiye'nin kararlı davranması durumunda bir İslam dünyası bloğu hayal değildir.

Türkiye, Bosna Hersek'te Rusya'yı dengelemek için Sırbistan ile sıcak bir ilişki kurmaya çalışmaktadır. Bu siyaset, Balkanlardaki Müslüman toplumların güvenliği odağa alınarak diğer Balkan ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

<https://www.bbc.com/news/world-europe-59415885>

Boğazlar meselesi, bir savaş durumunda tekrar gündeme gelecek konular arasındadır. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni (1936) kendi lehine kullanacak olan Rusya, savaş hâlinde Karadeniz'i bir savaş alanı olarak kullanacaktır. Montrö'ye göre; Karadeniz'e komşu ülkeler dışında yabancı ülkelerin savaş gemilerinin Karadeniz'de bulunma süreleri 21 gün ile sınırlıdır⁵. Yine savaş hâlinde Türkiye, savaş gemilerine sınırlama getirme hakkına sahiptir. Bu maddeler doğrultusunda Rusya donanmasını Karadeniz'de toplama hakkına sahipken Ukrayna'yı zor günler beklemektedir. Türkiye'nin mevcut durumda Rusya'yı dengelemek ve daha fazla ileri gitmesini engellemek için önlemler geliştirmesi elzemdir.

Ukrayna'ya yönelik Rus müdahalesine sessiz kalan diğer bir ülke ise Rusya ile birlikte Batı'ya itiraz eden Çin'dir. Çin; Batı'nın dikkatinin Rus müdahalesi sayesinde Tayvan ve Güney Çin Denizi'nden Ukrayna Sorununa çekilmesini dikkatli bir şekilde izlemekte-

⁵ <https://www.kiyiemniyeti.gov.tr/userfiles/file/mevzuat/Montreux%20Bo%C4%9Fazlar%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf>

dir. Dünyadaki yeni bloklaşma doğrultusunda Çin; Rusya'ya herhangi bir itirazda bulunmazken Tayvan'a müdahale için fırsat kollamaktadır.

Dünyadaki bu çekişmenin İslam dünyasına nefes aldıracağı yönünde iyi niyetli bir yaklaşımın somut neticeleri henüz görülmüş değildir. Bunun bir nedeni, İslam'a karşı küresel düşmanlığın hâlâ bütün taraflar için işlemeye devam etmesidir, diğer nedeni ise İslam'a karşı küresel savaşla daha da sarsılan İslam dünyasının henüz güçlü bir ittifak için isabetli düşünce ve stratejileri geliştirmemesidir. İslam dünyasının düşünce ve stratejiler konusunda bir an önce küresel güçlerin etkisinden kurtulup bağımsız düşünce ve stratejiler geliştirmeye ihtiyacı vardır.